

Олександра Глазова,
заступник директора
ІШПО КУ імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук.

ЯК НАВЧАТИ МОВИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

1.Українська мова та глобалізація інформаційного середовища

Ми птиці інформаційного простору. Іншого в нас немає.
Ліна Костенко. «Записки українського самашедшого».

Коли штучно стримують розвиток рідної мови – не дають її на телебаченні,
в кіно, в журналах, створюється враження, що вона несучасна.
Чи може професійний скрипаль грати на скрипці лише на сцені? Так само і з мовою.
Іван Малкович.

У демократичному суспільстві інформація як духовно-інтелектуальна національна вартість має вільно пульсувати по вертикалі – від покоління до покоління і по горизонталі – на рівні одного покоління. Проте характерна риса інформаційної доби - це *глобалізація інформаційного середовища*.

Технічно жодна держава ізолювати свій інформаційний простір не в змозі, так само як і убезпечитися від надходження інформації ззовні. Інформація, яка надходить від ЗМІ (преси, радіо і телебачення, кіно, Інтернету), суттєво впливає на спосіб мислення людей і є вагомим фактором формування світогляду, моральних цінностей, уявлень про спосіб життя й належну поведінку. До речі, найактивнішим користувачем Інтернету є молодь. За підрахунками

Київського міжнародного інституту соціології, станом на лютий 2011 року основну групу профілю онлайн-аудиторії користувачів становить молодь у віці 18-29 років – (46,6% усієї кількості) .

Людина, оточена електронними носіями інформації, може задовольнити найрізноманітніші потреби в нових знаннях і спілкуванні у віртуальному просторі. Проте ці процеси відбуваються досить пасивно, тому що переважає візуальне сприймання відеоряду (особливо в телебаченні та кіно), тоді як текстовий носій інформації здебільшого залишається поза увагою. Все це значно обмежує можливості розвитку як мислення, так і мовлення.

Глобалізований світ над усе цінує миттєве переміщення інформації, тому, природно, тяжіє до мовного універсалізму, сама мова швидко набуває технологічного статусу. За даними ресурсу Internet World Stats, на першому місці за вживаністю в Інтернеті - англійська мова - її застосовують понад 478 млн. користувачів. Слідом ідуть китайська (383 млн.) та іспанська (136,5 млн.), також популярні в Інтернеті японська (128 млн.), французька (79 млн.) і португальська (73 млн.) мови. Російську мову використовують 45 млн. користувачів, за нею в рейтингу йде корейська мова (37 млн. осіб).

Згідно із проведенням на замовлення Британської ради дослідженням, до 2015 року англійською володітиме 3 млрд. осіб. Британська рада відзначає велику популярність китайської, арабської та іспанської мов. Кафедри іноземних мов азійських університетів усе більше цікавляться німецькою.

Лінгвісти прогнозують, що через 25 років від сучасних мов залишиться заледве десята їх частина. Мовою міжнародного спілкування стане китайська, на друге місце за популярністю вийде мова хінді.

Частка присутності в інтернеті автоматично визначає імідж держави у світовому інформаційному і культурному просторі. Оскільки мова є одним із основних атрибутів державності, то місія репрезентувати національну спільноту світові лягає передовсім на неї.

Що ж до українського Інтернету, то тут переважна більшість інформаційних сайтів - двомовні (російсько-українські, українсько-англійські) або тримовні (російсько-українсько-англійські).

Як засвідчив контрольний підрахунок, проведений у лютому 2007 року Центром соціогуманітарних досліджень імені В'ячеслава Липинського, серед перших 500 сайтів, які увійшли до рейтингу рубрики «Топ-25» порталу www.bigmir.net, існувало таке співвідношення україномовних та російськомовних он-лайн-ресурсів:

Україномовні сайти	Російськомовні сайти	Двомовні сайти (і рос., і укр.)
---------------------------	-----------------------------	--

23	407	70
4,6%	81,4%	14%

Якщо двомовні сайти зарахувати одночасно і до російськомовних, і до україномовних, то ситуація виглядатиме таким чином:

Україномовні сайти	Російськомовні сайти
93	477
16,3%	83,7%

Інтерв'ю з доктором психологічних наук, професором, завідувачем лабораторії психології мас та спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України Вадимом Васютинським «Чому діти україномовних батьків розмовляють російською мовою?» (газета «День», квітень 2011 року) спричинило жваву Інтернет-дискусію. Одна з юних форумчанок пише: «Російський інформативний простір — більший і змістовніший за український. Чи можна зробити навпаки? Однозначно — ні, це нереально. Мови, як і люди, мають різні долі. Одним пощастило більше, іншим — менше. А пливти проти течії надто виснажливо. І на вас більшість буде дивитися, як на Сізіфа. Амінь». У іншій дописувачки такі слова викликають гнів: «Нерозумній нашій молоді, задуреній російськомовною попсою, рингтонами, серіалами і детективами, здається, що, перейшовши на калічену російську, вона стає сучаснішою, крутішою, асимільованішою до хваленої культури. Ніхто не пояснює молоді, чому, пройшовши зросійщення, людина якось швидше добирається до корита». Сам Вадим Васютинський з-поміж інших причин мовного зросійщення молоді виокремлює таку: «Гламур, який подобається молодим, майже не постає в україномовному оформленні. Не знаю, чи винна в цьому тільки влада, але спостерігаємо якусь тотальну шалену орієнтацію телебачення на російськомовну гламурність. Мене, скажімо, це дратує, але ж молоді подобається! Натомість сфери україномовні виявляються малопривабливими.

Чому ж досі немає популярного телеканалу чи радіостанції, який би пропонував привабливий для сучасної молоді україномовний фрагмент культури? Зрозуміло, що для цих речей потрібен капітал, і я розумію, що цей капітал у нас переважно проросійськи зорієнтований (попри відому тезу про те, що капітал не має національності). Але ж є й проукраїнський капітал, є велика частина освічених і небідних громадян, для яких український культурний продукт є

важливим. А в нас сфера україномовної культури залишається дуже традиційною (веснянки, писанки тощо), а ось того, чим можна привабити сучасну молодь до україномовної культури, немає.

У популярних розважальних телепередачах українська мова звучить штучно, вимушено. Щось там на початку оголосять по-українському (як, наприклад, Савик Шустер), а далі всі або майже всі з полегшенням переходять на російську. А це ще гірше, ніж якби передачі були цілком російськомовні, бо підкріплює уявлення про безпосередню перевагу російськомовного дискурсу над україномовним».

В умовах глобального інформаційного середовища Україні надзвичайно важко зберегти свою мовну та культурну самобутність. Збереження української своєрідності потребує серйозних державних і суспільних зусиль.

Нещодавно китайський уряд видав указ щодо того, що всі англійські слова і фрази в газетах, журналах та веб-сайтах необхідно перекладати китайською мовою. Головне управління преси та масових публікацій Китаю повідомило, що вживання іноземних слів без перекладу або відповідного коментаря забороняється. Заборони стосуються не лише загальних назв, а і власних: імен людей, географічних назв, а ще – іншомовних скорочень.

Японія задля збереження ієрогліфіки для фіксації запозичених слів запровадила складову абетку *катакана*, таким чином візуально відмежувавшись від чужого лінгвопростору. Таке поєднання в акті висловлювання своєї /чужої мови має зберегти традиційну японську лінгвокультуру. До речі, в Японії, шкільною програмою передбачено, що учні обов'язково мають вивчити 300 японських народних пісень. Японці розуміють, що народна пісня є одним з могутніх факторів національного виховання, національного самоствердження, а також утвердження японської мови.

Разом зі збереженням національних традицій такі заходи допомагають Китаю та Японії не розчинитися в плавильному глобалізаційному казані й не погодитися зі статусом маріонеток у глобалізаційних іграх. Ці держави зберігають національну ідентичність, нехай і символічно, але обмежуючи глобалізаційні мовні впливи.

У межах антиглобалістського руху набуває популярності ідея доповнення глобалізації *глокалізацією* (поєднанням глобального та локального), що передбачає не тільки збереження, а й піднесення регіональних господарських, суспільно-звичаєвих, культурних потенціалів. Це дало б можливість, не протидіючи позитивним тенденціям глобалізації, зменшити її уніфікаторську дію та повніше розкрити творчий потенціал усіх людських спільнот. Адже етнічна багатоманітність людства з багатоманітністю культур, багатоманітністю мов — найбільший здобуток людської історії, й утрата його спричинить незворотне збіднення й примітивізацію життя людства, це загроза його майбутньому.

Що робити в цих умовах учителю? Те, що робив завжди: пояснювати, переконувати, заохочувати власним прикладом. Відповідальність за збереження українського слова на цей раз у глобалізованому інформаційному

суспільстві передовсім лягає на плечі українського словесника. Ключове слово — відповідальність. Українську мову врятують не чудеса а ля Гаррі Поттер, а українська воля до життя, вміння працювати, національна гідність українського вчителя і гідність тих, у кого він її виплекає. «Етична праця», як кажуть англійці.

2. По-сучасному мотивувати навчання української мови

Якщо я песиміст — я можу не вірити в успіх,
але все одно щось роблю,
якщо оптиміст — я тим більше маю працювати.
Василь Кожелянко.

Навряд чи сучасний тинейджер серйозно сприймає заклики стати повноцінною «мовною особистістю». Певно, у спілкуванні з учнями мету навчання слід формулювати їхньою прагматичною мовою, переконуючи, що для досягнення успіху в житті конче необхідно опанувати правила (у тому числі й граматичні) продуктивного спілкування.

На жаль, з легкої руки телебачення частина школярів твердо впевнена в тому, що стати успішним цілком можна і без знання стилістики й риторики. Ця шкідлива думка увиразнюється стилістичною неграмотністю не лише більшості поп-зірок, а й «суперсучасних» ведучих передач типу «Дівчина блонда». Актуальною є й така загроза: той, хто днями просиджує перед монітором, часом переходить на «мову падонкафф» (див. МД № 8 за 2010 рік). Ураховувати вплив цього сленгу на інтелектуальний і мовленнєвий розвиток школярів необхідно.

Кожен словесник позиції свого предмета стверджує по-своєму: хтось акцентує на «солов'їності» української мови, хтось пафосно перераховує заборони й утиски, зазнавши яких, вона вистояла. Цілком очевидно, що сьогодні цього замало. Про солов'їність варто говорити хіба що з п'яти-шестикласниками. Емоційно-образні заклики на зразок «мова - то душа народу» не переконують прагматичну молоду людину, яка не завжди відчуває навіть власну душу. Старшокласники пояснять, що для росіянина найкращою є російська, а для грузина – грузинська, тож вирішальним аргументом у мовних уподобаннях є аж ніяк не орфоепія.

Як же мотивувати вивчення української мови, як створити до її опанування стимули? Через викладену українською мовою високоякісну, ексклюзивну, актуальну, конкурентоспроможну, цікаву інформацію. Слід вести мову про якісний український інтелектуальний продукт, спроможний протистояти «істеричній гламуризації». Викликати старшокласників на обговорення хоча б того факту, що гурт «Гайдамаки» (спільно з польським гуртом «Voo Voo»)

видав свій перший «Золотий диск». Обговорювати блискуче озвучення українською мовою популярних мультфільмів: «Карлсон і Малюк» (головних героїв озвучили Ані Лорак та Олег Скрипка), «Тачки» (над дубляжем працювали Ольга Сумська та Остап Ступка), гру «Козаки».

Ось що старшокласниця Катерина Сукманюк пише, звертаючись до однолітків, на своєму блозі: «Читайте українських класиків: Шевченка, Лесю Українку, Франка, Коцюбинського, Хвильового, Костенко... Або сучасних епатажніших авторів, якщо це вам ближче: Карпу, Жадана, Андруховича. Вслухайтесь в українські переклади «Тачок», «Мадагаскара» – це ж просто бомба! Слухайте українську музику – «Океан Ельзи», «С.К.А.Й», «Тартак»... Ходіть на українські вистави зі Ступками чи Бенюком, на фестивалі, виставки українського мистецтва... Відшукайте щось таке, що захопить саме вас, і це вам допоможе знайти в собі бажання перейти на рідну мову.

...Обираючи мову російську, ви визнаєте, що незважаючи на всі суверенітети й державні кордони, ми лишаємося підкореним народом. Пам'ятайте свою історію, пам'ятайте, за що боролися наші предки, пам'ятайте, хто ми є. І не будьте байдужими, бо завтра байдужими будуть до вас».

Найбільш зручний і дешевий спосіб для поширення якісної навчальної й не тільки інформації українською мовою – Інтернет. Маючи ексклюзивні, корисні, адекватні часові викладені українською мовою матеріали, її можна зробити мовою освіти і то без зайвого тиску. Якщо це вдасться, знати українську мову з часом буде просто необхідно - щоб дістати потрібну інформацію.

Те, що потреба в такій інформації існує, підтверджує статистика. За даними статистичного сервера Вікімедіа, у лютому 2011 року середньодобове відвідування української Вікіпедії перевищило 1 млн. осіб. За повідомленням сервера, у лютому поточного року за швидкістю зростання популярності українська версія Вікіпедії (uk.wikipedia.org) була на третій сходинці після корейської (ko.wikipedia.org) та російської (ru.wikipedia.org). У березні 2011 року кількість відвіданих в українській Вікіпедії сторінок склала 31,4 млн, на 71% більше, ніж у березні 2010 року. За темпами зростання популярності українська версія Вікіпедії продовжує перебувати в трійці світових лідерів після Вікіпедій російською (+75%) і китайською (+73%) мовами. Порівняння проведено серед тридцяти найбільш відвідуваних світових Вікіпедій.

На сьогоднішній день українська версія Вікіпедії має 266485 статей та 95693 користувачів. У лютому 2011 року українська Вікіпедія обігнала фінську за кількістю статей і вийшла на 15-місце в світі. Тож скоро замість вислову «запитай у дядька Гугла» українці, за прикладом польських користувачів, казатимуть «запитай у тітки Вікіпедії».

За охопленням аудиторії українська версія Вікіпедії посідає шосте місце¹. Упродовж травня 2011 року 60% користувачів інтернету в Україні хоча б раз на місяць заходили на сайт <http://wikipedia.org/>. Щомісяця в українську Вікіпедію вноситься в середньому 250 000 редагувань. Загалом користувачі з України щомісяця переглядають близько 40 мільйонів Інтернет-сторінок, посідаючи у відповідному рейтингу місце між Венесуелою та Румунією. Це відносно небагато. Але все-таки це вселяє надію на те, що створити україномовне культурно-інформаційне середовище хоч і нелегко, але можна.

Щоб підтримати Рідну Мову в Інтернеті, дотримуйтеся таких правил:

- Шукайте інформацію українською мовою, навіть якщо ви знаходитесь на російськомовному пошуковому сервері.
- Для пошуку інформації завантажте україномовний Гугл: www.google.com.ua
- Читайте новини на україномовних сайтах.
- Перевагу надавайте україномовним сайтам, блогам, щоденникам.
- Якщо ресурс надає можливість переглядати тексти декількома мовами і серед них є українська, надавайте перевагу рідній мові.
- У соціальних мережах, чатах, форумах спілкуйтеся українською.
- Коментарі до статей, повідомлень, дописів пишіть українською.
- Якщо ви створюєте свій власний інформаційний ресурс (сайт, блог, щоденник тощо) створюйте його українською.
- Реєстраційні дані у блогах, сайтах та інших веб-ресурсах заповнюйте українською мовою.
- Якщо на власний комп'ютер ви ставите нове програмне забезпечення і є можливість поставити україномовне, віддайте йому перевагу.

Підтримуймо своє!

¹ Ознайомитися з цією інформацією можна за адресою <http://stats.wikimedia.org/EN/TablesPageViewsMonthly.htm>

Українська мова в Інтернеті – то дійсно вагомий аргумент для її опанування. І повноцінний аргумент для мотивації навчання мови в школі.

У межах проектів Національного проекту «Відкритий світ» і Державної цільової програми «100 відсотків» необхідно створити якісний і сучасний український навчальний контент, і саме він може якнайкраще утвердити авторитет української мови.

3. Ким є для школярів учитель?

Відтоді, як у світі запанував комп'ютер,
учитель не є основним носієм і передавачем знань
Чим далі розвиватимуться технології,
тим менше він буде потрібний і як наставник.
У момент навчання дитини дорослий
потрібен передовсім для того, щоб із дитини
не виріс цифровий Мауглі.
(Дуже сумнівна думка з Інтернету).

Сучасна освіта з галузі формування світогляду майбутніх поколінь перетворилася на сферу послуг. Якщо освіту оголосили послугою, то вчителя назвали тьютором (варіанти: фасилітатором, тренером). Це є прямим копіюванням прагматичної американської освітньої моделі і навряд чи позитивно позначиться на освітньому рівні України.

Якщо в античному світі феномен освіти трактувався як акт передачі світла, а в середньовіччі – як акт передачі світла віри Христової у звичайну форму людської діяльності, сьогодні професію педагога перетворили на тяжку працю з низьким рейтингом, а термін «освіта» еволюціонував до таких словосполук, як «освітній процес», «технології освіти», «парадигма сучасної освіти» [3].

У моделі пізнього соціалізму процес шкільного навчання виявлявся в здобуванні знань, умінь і навичок шляхом послідовного накопичування матеріалу та його застосування в різних видах діяльності. Такий підхід зовсім не вписався у ринкові відносини сьогоднішнього дня.

Відтак метою фахової діяльності сучасного вчителя визнано зовсім не передавання учням знань, формування в них умінь і навичок (варіант: загальних компетентностей та предметних компетенцій). У наслідок змінюваної парадигми освіти вчителю випала «почесна» роль організатора і скеровувача шкільного навчання (щось на кшталт менеджера від освіти). До речі, такому визначенню вчителя суперечать слова Генерального директора ЮНЕСКО в 1999—2009 рр. Коїширо Мацуури: «Ми не мусимо забувати, що освіта буквально означає «просвітлювати», давати змогу тим, хто вчиться, виявляти весь свій потенціал». Щоб «просвітлювати» учнів, учитель і сам має світитися.

Прийняти нав'язувану вчителеві роль тренера для нього образливо, адаптуватися до неї важко. Певно, це одна з причин, через яку традиційна для України система освіти, що ґрунтувалася на гносеологічному розумінні істини як правильності погляду на певні умоглядні ідеї, перебуває в стані кризи [3].

Щоб подолати кризи освіти, необхідно відновити авторитет педагога, який не тільки володіє предметом, але й упевнено почуває себе як вихователь. Розвиток ЗМІ, зокрема мережі Інтернет, справді призвів до того, що єдиним джерелом знань школа бути перестала. Інтеграція, узагальнення, осмислення нового, узгодження знань із життєвим досвідом дитини, формування в неї вміння навчатися (тобто навчати СЕБЕ) – ось завдання, впоратися з яким спроможний тільки Вчитель. Тому ставитися до Вчителя потрібно з повагою.

4. Не боятися комп'ютера та Інтернету

Як ти, навчаючи інших, не навчаєшся сам?
Сильний учитель – той, хто є сильним учнем.
Апостол Павло.

У житті будь-якої людини інформація відіграє винятково важливу роль, то що вже казати про вчителя, для якого інформація завжди була і буде робочим інструментом! Проте основним джерелом інформації для сучасного українського вчительства досі залишається... книжка.

У другій половині ХХ століття в обсягах і формі опрацювання інформації стався якісний зсув: способи постачання інформацією урізноманітнилися, доступ до альтернативних інформаційних джерел полегшився. Збільшення кількості джерел інформації, оперативності її надходження і можливостей її обробки висунули нові вимоги до рівня мобільності й

оперативності педагога. Сучасне життя супердинамічне, зміни відбуваються щодня й щомиті, а вчасний вплив учителя на ситуацію потребує від нього надшвидкого реагування.

Інформатизація освіти - тенденція об'єктивна й невідворотна. Застосування комп'ютерних технологій - важлива складова навчально-виховного процесу в ЗНЗ. Усе більш необхідним стає формування здібності до сприймання величезного потоку інформації, спроможність адекватно й швидко її засвоювати, здобувати нові знання та оволодівати новими вміннями, адаптуватися до умов та ситуацій, які безперервно змінюються. Щоб навчати цього школярів, учитель сам має цього навчитися.

Для педагогів старшого віку це може скласти певну проблему. Як засвідчило проведене в лютому 2011 року Київським міжнародним інститутом соціології опитування, профілю онлайн-аудиторії відповідає такий віковий розподіл користувачів:

Молодь у віці 18-29 років	Особи віком 30-39 та 40-49 років	Особи після 50 років
46,6%	25,5% і 19,2% (сумарно 44,7%)	8,7%

Розрив досить великий, якщо врахувати, що майже половина жителів України (41,1%) – люди у віці 50 років і старші. У школі частка людей старшого віку така само значна.

Словесник має подолати довго виховуване в нього суспільством почуття професійної неповносправності, що призвело до втрати ним упевненості в своїх силах і спричинило розгубленість. «Сам учись, якщо хочеш навчати інших», - радив Григорій Сковорода. Комп'ютерної грамоти вчителю доведеться навчатися передовсім від молодших колег і... своїх учнів.

5. Запровадити в школі медіа-освіту

Інновації - це зростання, для якого життєво необхідне гармонійне поєднання трьох складових: емпатії, креативу і розумного виконання.

Мас-медіа — невід’ємна частина життя, повсякденної професійної діяльності й вільного часу людей. Формування адекватного розуміння діяльності ЗМІ сьогодні розглядають як важливий соціальний пріоритет.

У березні 2011 року в межах проекту Інтерньюз-України та Європейського центру журналістики MediaNext було проведено онлайн-опитування «Чи вмiєте Ви відрізнити недостовірну інформацію?»². Опитування дало змогу зробити висновки щодо того, чи помічають дорослі користувачі Інтернету недостовірну інформацію в новинах, якою мірою перевіряють надану ТБ сумнівну інформацію в Інтернеті etc, як оцінюють телебачення загалом і політичні ток-шоу зокрема.

82% опитаних головним джерелом інформації називають Інтернет, для 8% осіб це телебачення, для 4% - періодична преса. Ще 4% покладаються на друзів, «іншими джерелами» послуговуються 3%. Більшість опитаних сприймає новини ТБ як інформацію недостовірну, однак лише половина з них перевіряє цю інформацію в Інтернеті. Близько половини респондентів (42%) недостовірність інформації на ТБ сприймає за наслідок цензурування, 17% звинувачує в цьому людський фактор, 14% покликається на непрофесійність журналістів, 11% непрофесійними вважають редакторів. «Інші причини» називають 17% осіб.

Українським негативним виявилось ставлення респондентів до політичних ток-шоу, які сприймаються ними як інструмент маніпуляцій з боку політиків. Більшість користувачів розцінюють політичні ток-шоу як формат розважальних телепередач.

Як уже говорилося, опитування проводили серед дорослих. Як же сприймають представлену ЗМІ інформацію підлітки та діти? Чи спроможна відчувати маніпуляції шкільна молодь? Ці питання повинні цікавити як батьків школярів, так і педагогів. Від якості інформації, яку через ЗМІ сприймає молода несформована особистість, залежить формування цієї особистості, а в глобальному вимірі від цього залежить майбутнє країни.

Вплив на школяра здійснюється як через зміст інформації, так і через її форму: мову, стиль викладу, оцінки дійсності та їх аргументованість. Увесь цей комплекс впливів творить спільне інформаційне середовище суспільства, що, в свою чергу, формує світогляд, стереотипи мислення, стиль комунікації і поведінки, словниковий запас людини і навіть... мовні конструкції.

² Інформацію розміщено за адресою <http://medianext.com.ua/mn-news/126-2011-04-06-10-06-21>

Час, який середньостатистичний підліток проводить перед екраном телебачення або монітором комп'ютера, майже зрівнявся з тривалістю його перебування в школі. Кожен учень самостійно обирає канал телебачення або веб-сайт, іншими словами, інформаційний потік.

Проте споживання інформації треба навчати так само кваліфіковано і терпляче, як, скажімо, музики чи живопису. В інформаційному суспільстві медіа-освіта має перетворитися на соціально необхідний вид діяльності. Факультативні курси, спецкурси відповідного змісту потрібно запровадити в школі найближчим часом.

6. Навчальні мовні ігри

Правила гри треба знати.
Ще краще – самому їх установлювати.
Анджей Сток

Як аксіому слід прийняти той факт, що світ заповнили ігрові технології – телебачення та комп'ютер перетворили гру на щоденний атрибут життя. Учитель має пам'ятати, що сучасні діти звикли до яскравої візуалізації та «покроковості» ігор – передовсім комп'ютерних.

Важливим трендом сучасності є використання ігор не з розважальною, а з навчальною метою. Незважаючи на те, що наполегливість і старанність учня бувають витіснені ігровим азартом, учитель не може заперечувати позитивів ігрових навчальних технологій. Не можна не погодитись і з тим, що через упровадження *креативних* мовних ігор можна ефективно розвивати не тільки мовлення, а й креативне мислення і творчі здібності учнів.

Практика реалізації викладеного на платформі дистанційної освіти навчального курсу у вигляді флеш-ігор не нова. Сучасні банки навчають у такий спосіб страхових агентів. У процесі виконання отримуваних під час проходження електронного квесту завдань майбутні банківські працівники засвоюють навчальний матеріал.

Скажемо більше: деякі американські університети у вигляді флеш-квестів приймають вступні іспити! Завдання, які абітурієнт має виконати, щоб «дійти» у гри до останнього рівня, цілком ідентичні завданням традиційних іспитів!

Зрозуміло, що такий підхід спричинено економічними інтересами: на систему навчання переносять досвід електронної комерції. Проте не можна заперечити, що в найкращих зразках навчальних ігор реалізується контент, зорієнтований на цілком конкретного учня-споживача з урахуванням його навчальних і творчих потреб і вікових

особливостей сприйняття та ще й із забезпеченням підтримки у режимі реального часу. Таким чином, навчальні ігри забезпечують особистісно орієнтований підхід до навчання.

Учитель має враховувати, що навчальний матеріал (сучасною мовою «контент») має бути;

- відповідним чином *прорекламований* (роль реклами в освіті має виконати мотивація навчання);
- по-сучасному *візуалізований* (що неважко за умови володіння ІКТ-технологіями);
- *сюжетно організований* (до цього учнів привчила така улюблена ними гра).

Усіх трьох складових можна досягнути саме в навчальній грі. Певно, перехідною ланкою між традиційним уроком і уроком-грою має стати такий собі сюжетний ігроурок (назва умовна), конспект-сценарій якого може створити ТІЛЬКИ вчитель-словесник. Якщо таку гру створити в програмі SMART, «картинку» можна вивести на дошку. Удома учень зможе грати за монітором комп'ютера. Єдину трудність складають анімації – їх можна замінити на нехитрі малюнки, створені самимб учнями.

Тема. Дієприслівниковий зворот. Розділові знаки в реченнях із дієприслівниковим зворотом (7 клас).

Мета ігроуроку: закріпити знання про дієприслівниковий зворот, формувати навички вживання розділових знаків у реченнях, ускладнених дієприслівниковим зворотом, розвивати мислення та писемне мовлення, збагачувати словниковий запас учнів, виховувати негативне ставлення до мовного недбальства, лінощів та нехлюйства.

Голос диктора.

Задзвонив будильник, і Юрко прокинувся.

Анімація: хлопчик прокидається в ліжку, потягається, сідає та знов лягає.

***Завдання 1.** У поданому на екрані тексті учень має кольором виділити особливі форми дієслова, наприклад, синім – дієприкметники, зеленим – дієприслівники.

Не розплющуючи очей, хлопець вистромив з-під ковдри носа. Змерзлими ногами Юрко намацав домашні капці, рвонувся, щоб устати, але щось міцно тримало його в ліжку.

Хлопчик сіпнувся, намагаючись відірватися від зім'ятого простирадла. Тут щось навалилося на Юрка чималою вагою.

Тут хлопець прокинувся остаточно. Розплющивши очі, він побачив поряд із собою на подушці... чиюсь голову. На обличчі не було ні очей, ні носа, ні вух, лише збурені хропінням губи вимальовувалися між припухлих щік.

*Якщо завдання виконано правильно,
з'являється напис «Ти молодець!», якщо ні - слова «Спробуй ще!».*

*У такому разі текст (без виділень) з'являється знову, учень робить наступну спробу.
Якщо другий напис з'являється тричі (три спроби виявилися невдалими), впливає напис «Повтори!»
і з'являються визначення дієприкметника та дієприслівника.
Після повторення учень здійснює наступну спробу.
Якщо завдання виконано правильно, урок-гра продовжується.*

ПОВТОРИ!

Дієприкметник – особлива форма дієслова, що виражає ознаку предмета за дією або станом: *зроблений* (такий, що його зробили), *прочитаний* (такий, що його прочитали), *вишитий* (такий, що його вишили), *міцніючий* (такий, що міцніє), *в'янучий* (такий, що в'яне).

Дієприкметники відповідають на питання прикметника: *який? яка? яке? які?*

Дієприслівник – особлива незмінна форма дієслова, що позначає додаткову дію або стан, яка супроводить іншу, основну дію: *кажучи, сказавши, наздоганяючи, наздогнавши*.

Дієприслівники відповідають на питання *що роблячи? що зробивши?*

Анімація(зі звуком).

Юрко. Ой лишенько! Ти хто?

Голова. Т-с-с-! Я – твоя Лінь...

Анімація: Хлопчик намагається вирватися, Лінь не відпускає.

***Завдання 2.** На екрані – записані в колонку дієслова, від кожного з яких учень має утворити дієприслівник теперішнього часу.

Не заважати, нехтувати, нездужати, не хотіти, ненавидіти

*Якщо завдання виконано правильно,
з'являється напис «Ти молодець!». Якщо ні - «Спробуй ще!».*

*У такому разі дієслова з'являються знову, учень робить наступну спробу. Якщо завдання виконано неправильно тричі,
впливає напис «Повтори!» і з'являється відповідне правило.*

Завдання 3. На екрані - речення, які учень має дописати.

- Дієприслівник з НЕ пишуть разом, якщо
- На кінці дієприслівників завжди пишуть літеру ...

Гра продовжується, якщо речення дописано правильно.

Анімація (зі звуком).

Хлопчик і Лінь борюкаються в ліжку.

Юрко. Хочеш спати, то спи. А мені до школи пора.

Лінь. І ти спи! Не пуцу тебе нікуди!

Юрко. Ти що – чокнулась? Збрєндила? Шизонулась? Стріха в тебе поїхала? Прибабахана яка! Не приколуйся! Хочеш, щоб я облажався? Мені пора линяти!

Анімація: Видно, як лінь від подиву роззявляє рота. Потім її пересмикує від люті.

Лінь. Такий жаргон не часто почуєш... До речі, чи ти знаєш, що таке «жаргон»?

Завдання 4. Відкривається сторінка Глумачного словника української мови

<http://www.slovnyk.net/http://www.slovnyk.net/>

Учень має з'ясувати лексичне значення слова «жаргон».

Завдання 5. На екрані – речення. Учень має кольором виділити дієприслівник разом із залежними від нього за змістом словами.

Жаргон забруднює мовлення, заглушуючи живу думку.

На екрані з'являється правило:

Дієприслівник із залежними від нього словами називають **дієприслівниковим зворотом**.

У реченні дієприслівниковий зворот завжди є обставиною і виступає одним членом речення.

На письмі дієприслівниковий зворот завжди виділяють комами (або комою) незалежно від його місця в реченні:

Дністер тече, розитовхуючи гори.

Дністер, розитовхуючи гори, тече.

Розитовхуючи гори, Дністер тече.

В усному мовленні дієприслівниковий зворот виділяють паузами.

Завдання 6. На екрані з'являється те саме речення, але без виділень кольором. Дієприслівниковий зворот учень має підкреслити як член речення (риска-крапка-риска).

Жаргон забруднює мовлення, заглушуючи живу думку.

*Після появи напису «Ти молодець!» (або «Спробуй ще!» і наступної спроби)
гра продовжується*

Завдання 7. На екрані з'являється речення. Учень має визначити в ньому дієприслівниковий зворот та підкреслити його як член речення.

Пов'язуючи бережливе ставлення до мови з поняттям патріотизму, вчені мають рацію.

Після появи напису «Ти молодець!» і т.д.

Завдання 8. Те саме речення з'являється на малому екрані (прямокутнику в кутку екрану). Учень має записати речення, перебудувавши його так, щоб дієприслівниковий зворот стояв у кінці речення.

Після появи напису «Ти молодець!» і т.д.

Завдання 9. На екрані з'являються обидва речення. Голос диктора тричі читає їх, інтонуючи належним чином. Після такого озвучення речення «відпливають» у куток екрана, з'являється правило про інтонування речень із дієприслівниковими зворотами..

Жаргон забруднює мовлення, заглушуючи живу думку.

Пов'язуючи бережливе ставлення до мови з поняттям патріотизму, вчені мають рацію.

Анімація (зі звуком).

Лінь (*вискакує з ліжка*). Навіщо я тебе лаю? Уживання жаргону – ознака лінощів. Жаргоном спілкується той, хто лінується думати, добирати відповідні думці слова... Лінується вчити мову!

Анімація: Продовжуючи обнімати Юрка, Лінь вкладається спати, муркоче, потім починає хропіти.

Хлопчик випростовується з її обіймів, одягається, підхоплює портфель і втікає до школи.

Анімація+Голос диктора.

На уроці Юрко відкрив портфель, щоб узяти зошит і ручку. Але шкільного приладдя в портфелі не виявилось! Скулившись клубочком, на дні портфеля сопіла... Лінь!

Юрко. Ти як сюди потрапила? І чому так поменшала?

Лінь. Бо ти мене переміг. Утік до школи. Вирішив учитися...

Юрко (до сусіда по парті). Дай ручку! Чого очі вибалушив! Вилупився!

Голос диктора.

Уживши грубі слова, Юрко помітив, що портфель ніби напнувся. Лінь... збільшувалась, як надувна куля! Клацнув і розчинився замок портфеля. Рожева гладка рука Ліні вихопила Юркову ручку і намалювала а зошиті... корабель. Тоді ще один. Потім клітинки для гри в морський бій. Юрко з цікавістю спостерігав за рукою. Раптом клац – рука сховалась.

-Так от які задачі ти розв'язуєш! – пролунав голос учительки.

- Це не я! – прошепотів Юрко. Та вчителька вже вчитувала...

Завдання 10. На екрані – речення. Учень має вписати на місці крапок пропущені літери, розставити пропущені розділові знаки, підкреслити всі члени речення та виділити кольором дієприслівниковий зворот.

Лінь іржею роз'їдає людс..кий характер. Пр..тлумлюючи силу волі, вона каліч..ть людину.

Анімація (зі звуком).

Голос диктора.

Так у Юрковім щоденнику з'явилася двійка з математики. Наступного уроку щоденник поповнився двійкою з мови. Все через те, що під час пояснення вчителькою правила хлопця лоскотала під партою Лінь. Хіба ж було до правил? Вчителька спитала і ось... двійка.

Наступним за розкладом був урок фізкультури. Юрко ледве дотягнув портфель до спортзалу, такою товстелезною й важучою стала Лінь.

Лінь. Давай поспимо на м'якому маті! Не ходи на той урок...

Юрко. Не піду!

Анімація: Юрко і Лінь вмищуються спати. Лунає хрипіння.

Голос диктора.

Юрко прокинувся миттєво, як від удару. Поруч розкотисто хропла товстопуза Лінь. Та у грім її хропіння вплітався якийсь тонесенький звук «Хтось ніби плаче?» - стрепенувся Юрко. Плач линув з портфеля. Юрко відкрив його. Плакав... Щоденник.

Щоденник (*схлипує*). Не минути мені двійки з фізкультури! І з інших предметів теж А все через твою Лінь! Який сором!

Юрко. Що ж робити?

Щоденник. Борися з нею! Міркуй, мисли. Розвивай пам'ять! Вивчай мову!

Юрко. Як?

Щоденник. Для початку запиши текст! Тільки грамотно!

Завдання 10. Диктант (текст читає диктор).

Не шкодуючи сил і часу, вчи рідну мову. Борючись за культуру мови, ти борешся за свою загальну культуру.

Завдання 11. Відкривається сторінка Словника термінів. Учень має з'ясувати лексичне значення словосполук-термінів «культура мови» та «загальна культура».

Анімація (зі звуком).

Голос диктора.

Лінь усе зменшувалась. Ще трохи – і вона зовсім зникне! Ставши розміром з мишеня, вона заметушилася й засичала.

Лінь. Спи! Спи! Спи!

Щоденник. Не спи! Знищи її! Виконай наступне завдання!

Завдання 12. Розставити в тексті пропущені розділові знаки. Дієприслівникові та дієприкметникові звороти підкреслити як члени речення.

Нема чого соромитися чистих рук, чистих зубів, особистої гігієни, чистої мови та інших рис притаманних освіченій та вихованій людині. Не соромлячись чистих думок плекай чистоту мови! Не дай витоптати нашу мову засіяти нашу землю суржиком!

Анімація (зі звуком).

Лінь підстрибує, крехче, стогне. Вибух! На місці, де щойно порпалася Лінь, розлилася масна пляма...

Такий ігроурок можна провести після вивчення теми «Дієприслівниковий зворот», і призначена вона для закріплення вже сформованих мовних навичок. У процесі такого закріплення школяр відчує себе у своїй стихії – у грі-«бродилівці», яка втамує його азарт, але буде при цьому корисна. Звісно дидактичний матеріал учитель має ускладнювати або спрощувати, обсяг його збільшувати або зменшувати на власний розсуд. Поданий конспект є лише орієнтиром, який вказує напрям наших пошуків. Наступним кроком має стати технічне виготовлення повноцінних навчальних мовних ігор фахівцями: програмістами, дизайнерами, аніматорами.

Чи зможе український словесник складати конспекти-сценарії навчальних мовних геймплеїв? Не просто зможе, а зробить це блискуче. Тим більше, що крім нього, нікому. Аби було кому проплатити технічне втілення таких ігор.

Певно, вагоме слово про ігроуроки мають сказати психологи. Відомо, що в основу створення гри покладено ототожнення гравця з її персонажем. То чому б на основі гри школяреві не виконати мовленнєву дію ніби «від імені» такого персонажа, переймаючись його мотивами, думками та переживаннями? Таким чином гравець зануриться у віртуальний світ, у якому діятиме, отже, навчатиметься (як сказав Кун-Цзи, залучи мене – і я зрозумію). Нехай і в казково-жартівливій формі.

Комп'ютерні ігри – рідні сестри (чи брати?) фільмів-«бойовиків» (так званих «екешнів») з їхніми карколомними монтажними переходами й яскравими зовнішніми ефектами. Такі фільмоігри гарантують гравцеві кінетичну сублімацію: можливість перемогти земне тяжіння повсякденного життя, полинувши у стратосферу руху, напруги й розрядки. Певно, для дітей і підлітків це також важливо.

Тож на часі створення комп'ютерних мовних ігор, які мають стати елементами навчального процесу. Це може бути навчальний квест із найпростішою навігацією й активною системою покрокової допомоги. Звісно, ІКТ-оболонка не повинна стати яскравою обгорткою неякісного вмісту.

Мовні геймплеї мають бути викладені в інтернеті для вільного виступу. Разом із іншим дидактичним матеріалом: вправами, тестовими завданнями, таблицями, словниками – вони стануть суттєвою допомогою вчителів.

Немає нічого, до чого не пристосувався б талановитий і вправний український учитель. Як казав А.Ейнштейн, «треба вивчити правила гри, а після цього почати грати краще за всіх».

Використана література

1. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. — К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008.
http://www.ipiend.gov.ua/img/monograph/file/movna_sit_49.pdf
2. Нагорна Л.П. Регіональна ідентичність: український контекст.- Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України: К.: «Видавництво Дельта». – 2008.
3. Сподін Л.А. Освіта ХХІ ст. – пошук нової парадигми.
http://nt-creaz.org.ua/VPD/#_Точ258920862

З журналу «Методичні діалоги».

Як навчати дітей і шкільну молодь в умовах інформаційної доби? Що робити, щоб в океані глобалізації українська мова не потонула, а збереглася як мова сильна й самобутня? Як сполучити «технологічність» мови в Інтернеті із забезпеченням виконання мовою її інших, не менш важливих, — символічної, об'єднувальної, культуроформувальної — функцій? Як підвищувати загальну культуру української молоді? Хотілося б, щоб свої думки щодо цих питань висловили вчителі-словесники.

Чекаємо на Ваші листи за такими адресами: glazova@bigmir.net ikras@ukr.net

Хотілося б, щоб Ваші роздуми та пропозиції було підтверджено конспектами уроків або їхніми фрагментами.